

אנתולוגיה של חוסר מוסריות במסווה של יראת שמים

האלהי מתכונת הכרתה הציבורית של האומה, שהרחקה זו מפעפעת כארס גם במוסרם של היחידים - הנה הפסקת הסדר החברתי בצדדים ידועים, מתקופה לתקופה, מביאה לאומה זו, כשהיא מסודרת, על מכונה, לידי עליתה העצמית למרומי התכונות הפנימיות שבחיים המוסריים והרוחניים, מצד התכן האלהי שבהם, העומד למעלה למעלה מכל תכסיס וסדר חברתי והוא מעבד ומעלה את הסדרים החברתיים ונותן להם את שלמותם'.

מצוות השמיטה באה ללמד למי שייכת המציאות, ממי באה הברכה, ובראש ובראשונה שלה' הארץ ומלאה תבל ויושבי בה. אין דרך ללמד לעצמנו זאת, אלא באשר אנו מסוגלים להפקיר את בעלותנו למשך זמן מה לכל יהודי. אלא שאלפיים שנות גלות ניתקו כמעט כליל עמנו מהתמודדות עם העמידה בדרישות השמיטה במישור הלאומי. בפרשה שנקרא השבוע הציווי האלהי ברוך, מרגע כניסתנו לארץ 'ושבתה הארץ שבת לה' וגו' ! אמנם יחיד סגולה עמדו בכל הדורות במסירות נפש עילאית והתיישבו בארץ זו וקיימו מצווה זו בשלמותה על אף הקשיים והסכנות מכל סוג. ביניהם יש לציין במיוחד רבים מיהודי אלג'יריה שבמאה החמש עשרה כבר באו עפ"י הנחיות הרשב"ץ ובנו הרשב"ש ז"ע, קנו קרקעות ושמרו שמיטה, אבל הם לא נאלצו להתמודד עם שמירתה ברמה הלאומית, אם כי לא נעדרו מהם דאגות הקרובות לכך. בימינו, לא שדהו של איש פלוני זה או אחר שובתת, אלא כל החקלאות הלאומית מתבקשת לעמוד דום ולחדול מכל תפקדיה ומכל צורכי החיים ולשבות. דילמה קשה זו בין קיום דבר ה' כפשוטו ובין המציאות התבוענית, התעוררה במלא חריפותה כבר לפני כמאה ושלושים שנה, בשעה שהחלו יהודים לעלות בהמוניהם לא"י ולבנותה במסירות נפש. שטחי א"י החלו אמנם לפרוח אט אט, אבל הקשיים היו עצומים והעוני לא יתואר. רבים מחקלאים אלו היו יהודים ממוצא תימני דלי אמצעיים וכל שמירת שמיטה הייתה ממוטתת את כל מאמציהם ומורידה לטמיון את כל מה שבנו בדם ממש. הם פנו לראשון לציון דאז, הרב פניז"ל, חכם עצום בהלכה, וזה הציע פתרון נועז ומקורי: למכור את הקרקעות לגויים ולקנותם מחדש אחרי השמיטה, כיון שקרקע השייכת לגוי אינה חייבת בשמיטה. היתר זה ה'עוקף' את חובת השמיטה הסעיר בזמנו את עולם התורה והביא לדיונים נוקבים במרכז הגדול של תורה בימים אלה: ארץ ליטא. והנה ששולשת גדולי הפוסקים שם, לאור מצבם הקשה ביותר של חקלאי א"י סמכו את ידיו עליו, במיוחד באשר הדגישו שענקיותו של הרב פניז"ל עולה מאה מונים על תורתם הם. אלא שלמרבה הפלא נוצרה קונצטלציה מוזרה: התברר שכל אותם הגדולים שתמכו שהיתר זה, היו מראשי התומכים בשיבת ציון, וכל המתנגדים נמנו על

דבר ה' עוצר את האדם במהלכיו, מזמין אותו לחוש שסדר חייו אינו יכול להצטמצם לשגרה טבעית, אלא הוא סדר הקורא אותו לשלוט בו, להכניס בו קצב ההופך אותו מסתם תהליך למסע המוביל למטרה. הלא בכך נעוץ הבדל הגדול בין מי שראוי לכנותו אדם ובין סתם בעל חיים: האדם הוא זה המכתיב את קצב חייו, ובכך מעניק להם ערך וגם בכך נעשה בן חורין. והסדר העליון של המציאות, זה הסדר העומד בבסיס העולם כולו, שש ועוד אחד, סדר החורז את כל היש. כל אדם הישראל יודע שחייו חיים רק בשעה שהם מוקצבים ע"י סדר שמעניק להם ערך אמיתי, וכפי שהיה רגיל הרא"ה קוק לומר 'מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו ! - סגולתה של כנסת-ישראל היא, שהיא מסתכלת על ההויה כולה באספקלריא המאירה של קודש; בכל עז-חייה היא מכרת, שהחיים שוים הם את ערכם רק באותה מדה שהם אלהיים, וחיים שאינם אלהיים אינם שוים לה מאומה. היא יודעת עוד, שבאמת אין חיים אלא אלהיים, וחיים שאינם אלהיים אינם חיים כלל'. והמימד האלהי הזה בא לידי ביטוי בכל רמות החיים. בזמן, דרך השבת של השבוע, באדם, דרך שחרור כל המשועבדים היהודים אחרי שש שנות עבודה, ובעולם הטבע דרך שבת הארץ. וכמו שהשבת אות היא ביננו ובין הקב"ה, כך שבת הארץ אות היא בין א"י וקדושתה ובין הקב"ה שעיני ה' בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. בארצות, לארץ זו ורק לה, יש תכונות 'אנושיות' ('ונתה הארץ', 'ולא תקיא הארץ' ועוד), ומוטלות עליה דרישות המשותפות לנו ולה, כי היא ארץ החיים, ומלאת חיים כמונו. לכן היה מוסיף הרב קוק 'את אותה הפעולה, שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו, שהיצירה האלהית נטועה בקרבה באופן בולט ונצחי, כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלהי שלה בכל מלא זהרו, אשר לא ישביתוהו חיי-החברה-של-חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה בכללותה כמו-שהיא. ואם אותה האביריות, המוכרחת להתלוות עם כל סדר של חיי-צבור קבועים, גורמת להקטין את עדינות-החיים המוסרית, והנגוד, המתמיד שבין השמיעה האידאולית להכרזה של חסד ואמת, חמלה ורחמים, לבין הנגישה והכפיה ולחץ הקפדה של קנין ורכוש, המוכרחים להראות בעולם המעשי, גורם הרחקה לאור

אוייבי הציונות לגווניה. ואכן, באמת מדוע יהיה נורא בעיני מי שאינו חי בא"י ואינו רוצה שיהודים יעלו לא"י ידאג לחיי התושבים כאן? הלא הוא טובל כולו במשמני ארץ העמים, אוכל לשובע נפשו, והוא בהחלט יכול לתת למסכנים חדורי מסירות נפש למות בשם מצווה שהוא עצמו אינו מקיימה ולא נדרש לקיימה בהיותו בחרפת הגלות, אלא תובע מאחרים לקיימן. האכזריות העיוורת הוסיפה עוד נדבך: היתר זה נזקק מאז ללא כל בסיס לזכותו (או לאשמתו) של הרב קוק זצ"ל, רק באשר הוא סימל הציונות, והיתה זו הזדמנות נוספת להכפיש את שמו. מאז היתר זה המשיך לאפשר לחקלאים לעמוד בצורכי מחיימתם. קמה מדינת ישראל והחקלאות נעשתה מרכיב חשוב יותר בחיי כלכלת המדינה, והצורך לשמור על אפיק חקלאי המאפשר להמשיך בעולם מודרני לשמור על שוק גם בשנת השמיטה תבע השימוש בהיתר זה. אלא כל איש ירא שמים יודע שהחיים הכלכליים התבססו, ואז חייבים לשאול: מה מתיר לנו להתבסס עוד על היתר שנועד בתחילתו לשעת הדחק? אין ספק ששאלה קשה זו חייבת לקבל תשובה אמיתית פנימית על בסיס יראת ה' הטהורה ביותר.

אלא שדבר נורא מתרחש בגללה: יהודים המתיימרים להיחשב יראי ה' הטהורים ביותר, שמעולם לא היה אכפת להם מה הם צורכי הכלל, אלא רק צורכיהם וצורכי קרוביהם, לא רק ממשיכים לפסול את ההיתר, אלא שבאמתלא של זעקה מתחסדת ומזוייפת נגד מה שהם מציגים כעקיפת המצווה על ידי מכירה מצוה - שדרך אגב בימינו, ובודאי לשיטתם היא רק דרבנן - אותם האנשים המרשים לעצמם לעקוף כל השנה את כל אסורי התורה החמורים ביותר כגון חמץ בפסח, מתנות כהונה, בכור בהמה ועוד, הלכו לחפש להם פתרון יותר מקובל על דעתם הדלה והאומללה. לקראת השנה הבאה עלינו לטובה כרתו ברית עם מחבלי עזה וסכימו אתם לקנות את תוצר חקלאותם. הסכם זה עתיד ליצור למעלה מעשרת אלפים מקומות עבודה ברשות המחבלת. סך הכל, מה אכפת להם מחקלאות, הלא הם אינם חקלאים, אינם עובדי אדמה, חלקים עצומים מהם אינם מתפרנסים ממעשה ידיהם, אלא רק ניזונים מקופת המדינה או מקופות תורמים המזיעים במקומם, ומעל הכל אינם משרתים בצבא, לכן כל כדור שיוכלו המחבלים לקנות ולירות הודות למליארדים שיזרמו להם בזכות הסכם זה, לא יפגע באותם המתחסדים, אלא ביהודים תמימים ישרי דרך, שאולי אינם שולטים בדף של תלמוד, אבל מוכנים להקריב חייהם אף להגנת אלו המחרפים ומגדפים אותם בכל מיני שמות, כגון 'חילוניים', 'מחללי שבתות' וכדו'. כרב הנני מחוייב לזעוק להודיע קבל עם ועדה: כל מי שיקנה מפירות הרשות המחבלת נושא במלא האחריות של ריות הקסמים על שדרות ועוד, וכל שכן באחריות על

כל שפיכת דם יהודי אם חלילה תהיה. אסור לכל יהודי לאכול מפירות אלה, אסור לערוך סעודה בכל מקום המשתמש בפירות אלה, לערוך שמחה בכל אולם ובכל מסעדה הקונה אותם, ואסור להיות מוזמן אצל מי שקונה אותם. עלינו להיבאק בכל כוחנו נגד אכזריות וחוסר רגש משוועים אלה כלפי אחים, וגם נגד החוצפה הבלתי נסבלת של מי שסומך על שולחן אחרים ונותן עוד הוראות למטיבו איך להרוויח את לחמו בזיעת אפו. לא לשוא כינו חז"ל את סדר זרעים בשם 'אמונה', כי כנראה רק העוסק בו יודע אמונה וישרות מה הם. בהתנהגותם המתחסדת יש דאגה לעולמו הרוחני הפרטי של האדם (בדיוק כמו בעולם הנוצרי) והתעלמות מוחלטת מהכלל מדאגותיו, מצרותיו, ואף מצרכיו.

ככל הנראה אין זה מקרה שמיד בסמוך לחובת קיום השמיטה ממשיכה התורה ללמדנו את כל החובות המוטלות עלינו לבא לעזרת האח שמך ('כי ימוך אחיך ומטה ידו' וכדו'), שאמצעיו התדלדלו עד שאדמתו ורכושו נשמטים מתחת ידו. לצבועים כאלה אני קורא: לכו לעזור לאחיכם בצרה, התגייסו וגייסו כל כוחותיכם הרוחניים כדי למצא דרכים כשרות לעמוד בדבר ה' באמת, לדאוג לכלל ולא רק לעצמכם בלבד, לכו להושיט כתף לאח המך, בפרט החקלאי בשנת השמיטה, כפי שעשו גדולי ישראל בכל דור ודור.

ולכל הרוצה להביא במקדם או במאוחר את כל מדינת ישראל לשמור שמיטה כדין, אפשרי ואפשרי, שאיפה שהיא שאיפתנו מכל הלב, עליו לדעת שישנם דרכים טהורות וישרות, שאינם עוברות דרך האכזריות הבלתי נסבלת הזו. די לתבוע מעצמו דרישות ברורות: א. קודם כל להיות הוא עצמו חקלאי, או לכל הפחות לעודד כל מי שיכול להיות חקלאי. ב. להודיע לכל מאן דבעי שישנן כיום שיטות המאפשרות גידול פירות בשנת השמיטה, כגון 'מצע מנותק'. ג. ישנה דרך שלישית, והיא השימוש במה שמכונה 'אוצר בית דין' (על אף שיש מגדולי רבותינו הפוסלים אותו). ד. לעודד מחקר מדעי שיאפשר הרחבת שיטות הגידול החדשניות הקיימות שיצרו עוד שיטות חדשות שתעמודנה בקריטריוני התורה ובדרישות דבר ה' ללא תמיכה ברוצחים שפלים בזויים. רק באופן זה נתקרב כולנו למאווי נפש האומה השיראלית בטהרתה: קיום רצון ה' במלואו באמת, אבל בתמים.

הרב ד"ר אליהו רחמים זייני

ראש ישיבת ההסדר 'אור וישועה' חיפה¹

¹ . הדברים אינם על דעת המוסד השני בו אני מועסק.